

KNTL **herinneringen**

door **HENK DE WIT**

1

Naar de OOST

In Algiers werden we door een echte gids rondgeleid.

Het was in de dertiger jaren geen pretje om werkeloos te zijn.

Iedereen die werk had deed zijn uiterste best dit te behouden en zij die geen baan hadden, stonden in lange rijen als er ergens een vacature was. Gastarbeiders bestonden toen nog niet. Men deed toen alles nog zelf, want geld verdienen was een noodzaak, zonder werk zijn betekende armoede, een spookbeeld waar niemand behoefte aan had.

In die periode was het Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger (KNIL) aan uitbreiding toe. Regelmatig stonden er advertenties in de kranten met aantrekkelijke teksten, zoals "Ook U kunt dit bereiken" en dan volgde een opsomming van de rangen en de daaraan verbonden salarissen, die binnen ieders bereik lagen.

Nederlands Indië heet nu Indonesië en is een onafhankelijk land. In die tijd was het een Nederlandse kolonie, dat erg in trek was vanwege het mooie weer en het prettige leven dat je daar te wachten stond.

Het aanbod was dan ook enorm. Uit de honderden sollicitaties werd een nauwkeurige selectie gemaakt en gemiddeld zo'n vijftwintig jonge mannen kwamen per dag voor de keuring in Nijmegen. Van dit aantal werden er dan hoogstens drie goedgekeurd, maar meestal één of twee.

Ook ik hoorde bij de velen, die zin kregen in het avontuur om naar de Oost te gaan. De Oost was de verkorte naam, die men aan dit prachtige tropische land gaf.

In december 1935 gaf ik mij op, ik moest toen nog 18 jaar worden. Prompt kreeg ik een oproep en op 27 januari 1936 verscheen ik voor de keuring. Als zoon van een eenvoudig kruideniertje en als Brabander voelde ik me toch een beetje vreemd tussen allemaal bovenmoerdijsers.

Ik kreeg zelfs het gevoel dat ik als enig boertje tussen grotestads-mensen terecht gekomen was. Den Haag, Rotterdam, Amsterdam en nog veel meer grote plaatsen waar wij als zuiderlingen tegenop zagen. De gesprekken gingen alleen maar over sport: over judo, boksen en zelfs over demonstraties op dat gebied. Het maakte dat ik me steeds onrustiger ging voelen.

Hadden zij nu maar over voetbal gepraat maar dat deden ze niet, dus voelde ik mij echt als een kat in een vreemd pakhuis. Daar kwam dan nog bij dat wij zowat de halve dag in ons nakie rondliepen, wat voor mij ook een erg ongewoon gebeuren was. Al met al dacht ik dikwijls 'jongen waar ben je aan begonnen'.

Maar na uren lange testen, vele kniebuigingen, gehoor en gezichts controles was het eindelijk

zover dat we ons weer aan mochten kleden en naar een eetzaal gebracht werden, waar ik voor de eerste maal in mijn leven een rijstmaaltijd te eten kreeg. Nou dat ging er wel even in. Verschillende jongens wisten al te vertellen dat ze goedgekeurd waren. Dat hadden ze uit bepaalde opmerkingen van de doktoren begrepen.

We waren bijna klaar met eten toen er een sergeant-majoor verscheen en met een stem, alsof wij aan de andere kant van de stad zaten riep hij "Wie is de Wit?".

Een beetje verlegen zei ik "Ik meneer".

"Nou, zou je dan niet eens gaan staan?"

was zijn volgende vraag. Een beetje schuchter stond ik op.

"Wel", ging hij verder, "jullie moeten je allemaal melden bij de administrateur om reisgeld in ontvangst te nemen en De Wit blijft hier" en hij vertrok.

De bovenmoerdijkers waren stomverbaasd en de stemmen kwamen los.

"Wij zijn allemaal goedgekeurd en die brabander is alleen afgekeurd", zei een breed geschouderde Hagenaar.

Gezelligheid met terugkerende verlofgangers tijdens de bootreis.

Er waren er ook die mij vroegen of er eerder op de dag al iets tegen mij gezegd was.

Ik knikte van nee, zelf begreep ik er ook niet veel van. Een van de sportdemonstranten zei:

"Maar ik weet zeker dat ik goedgekeurd ben, dus zal jij wel gelijk hebben", tegen de eerder genoemde Hagenaar.

Maar het pakte allemaal heel anders uit.

Dat ene Brabantse boertje was wel goedgekeurd en de brede borstenclub kon onverrichterzake terug naar de grote stad en doorgaan met judo en boksen.

Ik begreep er totaal niets van, maar ik bleef in Nijmegen om in drie maanden klaar gestoomd te worden om uitgezonden te worden naar de Oost.

Voor mij, die nog nooit van huis geweest was, werd het een enorme belevenis. Als enige jongen thuis tussen vijf zusjes, die allen wedijverden om mij te verwennen, was er van een bepaalde zelfstandigheid bij mij niet veel te bespeuren. En nu dan ineens weg van huis, tussen vreemde jongens. Zelf schoenen poetsen, bed opmaken, koper poetsen en daarbij nog het gedril van de instructeurs.

Niet alleen het uniform maakte een heel ander mens van je, ook de termen die tegen je gebruikt werden gaven je een soort gedaante-verbisseling. Volgens iedereen van korporaal tot luitenant, waren soldaten allemaal uilskuikens, wisten niets en hoefden niet te denken want dat zouden zij wel voor je doen. Ik had nooit gedacht dat je als eenvoudige Brabander nog minder kon zijn, maar dat werd je hier wel duidelijk gemaakt: je was één grote nul.

Gelukkig waren er ook die daar anders over dachten. Je ouders, de zusjes en hun vriendinnetjes, noem maar op. Buiten de kazerne vond iedereen je aardig. Het prachtige blauwe uniform met kwast en cape droeg daar ook

Exercitie oefeningen waren een dagelijks gebeuren in Nijmegen.

een flinke steen aan bij, maar je kreeg in ieder geval het gevoel dat je iets betekende. En dan je eigen overtuiging! Ik was niet voor niets de enige, die goedgekeurd was tussen al die braniekerels.

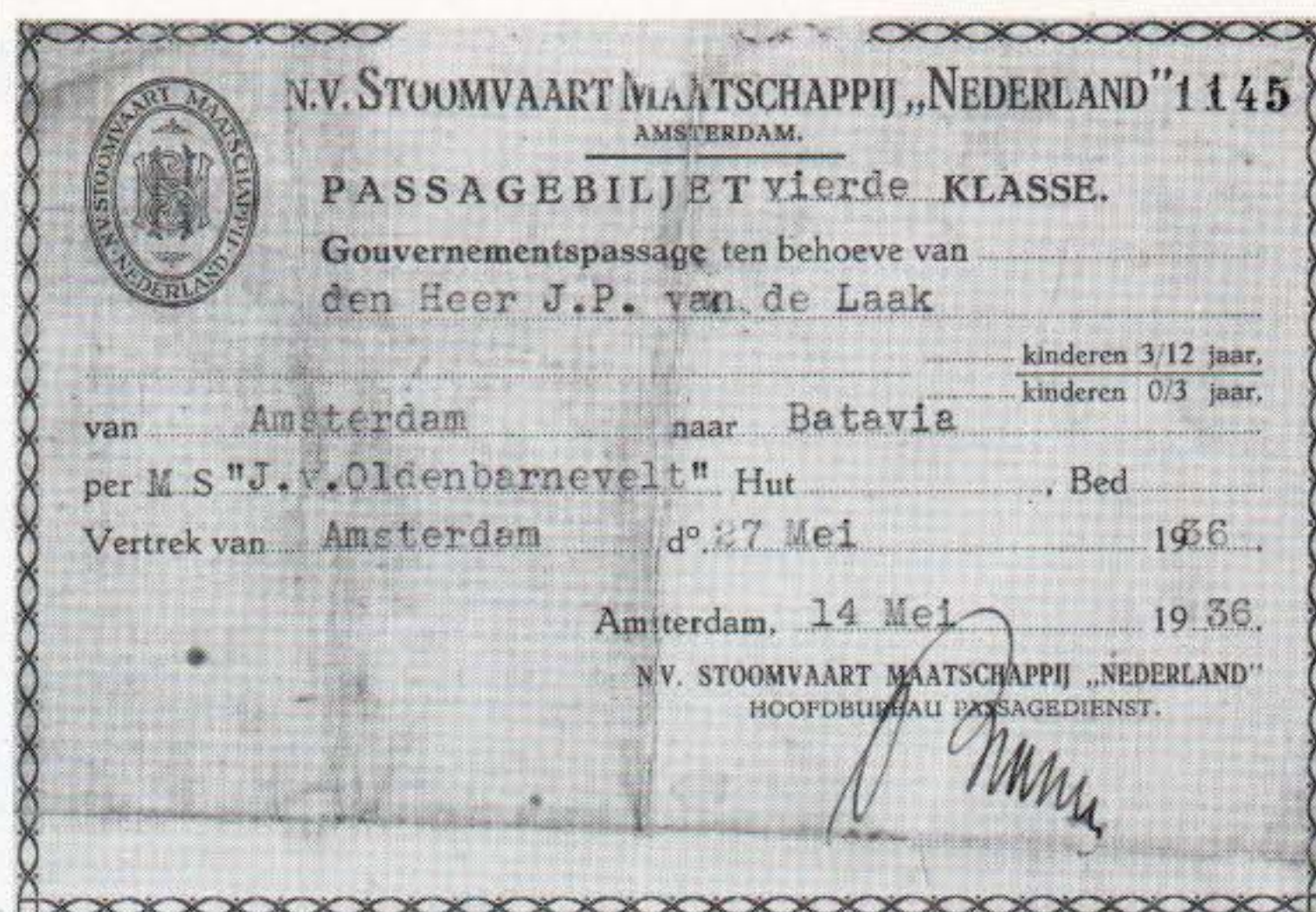
Na enige maanden van liggen en opstaan, theorielessen, lange marsen en alles wat verder met een militaire opleiding te maken heeft, was het dan zo ver.

27 Mei 1936 vertrokken wij met de Johan van Oldenbarneveld naar Indië.

Als broekie van achttien jaar stond ik op dat inmens grote schip naar mijn familie te zwaaien. "Als de tros wordt losgesmeten", zongen we. De tranen in moeders ogen zagen wij niet. Dat de zakdoeken waar de familie

De langste en de kleinste van onze groep.

Passagebiljet 4de klasse voor Jan Soldaat in 1936.

mee stond te wuiven nat waren, begrepen wij niet. Nee, het avontuur tegemoet, dat moment was aangebroken en daar hadden wij alleen maar ons verstand op staan. Tergend langzaam verdween de Nederlandse kust aan de horizon. De reis was begonnen. Dertig dagen zouden wij moeten varen om op de plaats van bestemming te komen. Dertig dagen; dag en nacht doorvaren, wat een afstand. Het werd een prachtige reis. De eerste haven was Southampton. Ons school-engels werd meteen op de proef gesteld. De krijtrotten van het eiland Wight maakten veel indruk op ons. Verder ging de reis door de Golf van Biscaye, die heel rustig was en door de Straat van Gibraltar met zijn beroemde apenrots. We hadden het voordeel dat onze boot tevens een toeristenreis maakte, daarom werd er meer aangelegd dan normaal. Zo bezochten wij Ville France aan de Franse Rivièra. Vandaar maakten wij een uitstapje naar Monte

Carlo, in die tijd plaatsen die men alleen van de film kende. We kwamen in Genua, Palma de Majorca, nu een bekend vakantie-oord, maar ook kwamen we in Algiers, waar ik de uitdrukking "omvallen van de stank" heb leren begrijpen. In de kasbah waar we onder leiding van een gids een bezoek mochten brengen stonk het zo verschrikkelijk, dat je soms het gevoel kreeg dat je zou vallen. Dan door het Suez-kanaal met aan weerszijden de woestijn, waar we de karavanen met kamelen zagen. Dan Port Said, met de dubbeltjesduikers, jongens van een jaar of tien die in het water geworpen geldstukken opdoken. En zo ging de reis verder via Aden, de lange tocht over de Indische Oceaan, Ceylon - nu Sri Lanka -, Medan, Singapore en dan eindelijk Batavia (Jakarta). Een lange prachtige reis. We begonnen op 26 juni 1936 aan een nieuw leven, een in crisis verkerend Nederland hadden wij achtergelaten.

Het transport zoals het op 27 mei 1936 naar de Oost vertrok.

De laatste week van het jaar

Op weg naar de gevangeniswacht op 29 december 1936, mijn negentiende verjaardag.

Voor de meeste mensen met onze jaartelling is de laatste week van het jaar een belangrijke week, misschien wel de belangrijkste. Het nieuwe jaar dat voor de deur staat, de herinneringen aan het voorbije en de verwachtingen voor het komende jaar. Daar vlak voor nog de kerstviering, een feest van verlichting, nostalgie en devotie rondom het kribbeke met de baby, die volgens de vele overleveringen de grote Verlosser zou moeten zijn. Het is een week van cadeau's, mooie beloften, knallend vuurwerk, zacht kaarslicht. Afscheid nemen van het oude en hoopvol kijken naar het nieuwe. Maar ook een week, die veel voorbereiding eist. Het kerstdiner, de oliebolletjes voor oudejaarsavond, het vuurwerk en de kamerversiering.

Weken tevoren zijn de warenhuizen propvol aantrekkelijke artikelen die je kunt kopen om de juiste luister bij te zetten.

Wel, als je nu toevallig in die week ook nog jarig bent, dan is de maat toch zeker wel vol en mocht je daaraan nog twifelen, dan trek je er 28 december ook nog bij, dat is het feest der onnozele kinderen. Het is een grapje waar ik dikwijls mee geplaagd ben, want ik verjaar op 29 december, dus midden in deze bruisende week. Mijn verjaardagen zijn natuurlijk wel doorgestaan, maar niet altijd

onder de omstandigheden van " Oh wat zijn we blij, weer feest ". Integendeel, het was meestal " O ja, dat ook nog ".

In de Birma tijd wist je dikwijls niet eens op welke datum je leefde. Wel hadden de Jappen gelijk met ons Nieuwjaar, alleen de telling was anders. Toen het in onze jaartelling 1945 was, was het in Japan al 2490 of iets daaroemtrent. Maar door hun luidruchtige dronkenschap ging oudejaarsavond voor ons ook niet ongemerkt voorbij. Wij met onze vermoeide, uitgeteerde, hongerige lichamen konden dan alleen maar denken dat dit voor ons eens een feestweek was en hopen dat het ooit weer zou komen. Wat zou ik blij geweest zijn met de chocoladepudding, die altijd - ondanks de drukke week - door mijn moeder op 29 december gemaakt werd. Het was een lievelingskostje van mij en gegarandeerd het dessert op mijn verjaardag. Aan de Birma-lijn dacht ik met weemoed aan die dagen.

Kerstmis 1936. In mei van dat jaar was ik als achttien-jarige jongen, maar wel als een stoere KNIL-soldaat, naar de Oost vertrokken. Ik had de nodige fantasie over heldendaden in de rimboe, gevechten met tijgers en het gevangen nemen van opstandelingen in het vooruitzicht. Ik werd als een soort held door familie en vrienden uitgezwaaid.

Maar zo heldhaftig was het allemaal niet. Het begon met een opleiding van recruit tot soldaat. Dit gebeurde op het depot bataljon in Bandoeng en in december van hetzelfde jaar werd ik op Malang geplaatst, mijn voorlopige garnizoensplaats.

Het was een vreemde ervaring, het tropische land met zijn hitte, de geheel andere manier van eten en leven. Maar ik was jong en met de nodige kameraadschap sloeg ik me er wel doorheen. Dat ik 's zondags regelmatig opgehaald werd door sergeant van Uden, een stadgenoot uit Nederland, was al direct een prettige afwisseling en een leerzame kennismaking met mijn nieuwe vaderland.

Zijn - ook Nederlandse - vrouw leerde mij hoe lekker het Indische eten was. Zij leerde mij ook dat het leven in Indië een leven was van afscheid nemen. Een paar maanden hadden deze mensen voor mij gezorgd en toen kwam het afscheid. Voor hoelang ? Dat wist

halen over vrouwen en drank. De kampong ontbrak natuurlijk niet, want daar speelden hun avonturen zich meestal af.

Dat ik in december arriveerde, was stom toeval, maar het bracht wel met zich mee, dat die ene belangrijke week vlak voor de deur stond. Dat werd dan de eerste maal dat ik deze week buitenshuis, en nog wel in een ver vreemd land, zou gaan doorbrengen.

Om te beginnen met Kerstmis. Ik had het geluk dat ik bij een Indische familie was uitgenodigd. Zijn zoon was met mij uit Holland gekomen. Hij vierde voor de eerste maal na jaren Kerstmis weer eens thuis en ik mocht daar getuige van zijn. De hele familie was present : vader, moeder, een oude opa, de zusjes, ooms, tantes, neven en nichtjes.

De kerstboomverlichting brandde in volle glorie. Onder de boom stond een stalletje in prachtige kleuren. Er werden Kerstliedjes gezongen.

Bij de familie van Uden in Bandoeng.

Kerstviering bij de familie Elfring in Malang.

je nooit. De afstanden waren ontzettend groot en je had ook nog de mogelijkheid dat je naar de buitengewesten ofwel de eilanden geplaatst kon worden, dat was dagen varen.

Toen had ik er geen idee van en ik had het heel gewoon gevonden als ik ze enige tijd later weer ontmoet had, maar dit duurde wel even. Ruim tien jaar later, na de oorlog, in onze eigen stad zag ik Van Uden voor het eerst terug, wat vanzelfsprekend de nodige vriendschap en blijdschap met zich mee bracht. Ook zij hadden de oorlog overleefd. In december 1936 ging ik dus naar Malang. Een fijn bergstadje met een prima klimaat, veel gelegenheid tot sporten en een echte Jannencompie met zijn ouwe Tjie's. Zo noemde men de mannen die al langer in de Oost waren en ons behandelden als baroetjes (nieuwelingen). Zij vertelden ons de meest wilde verhalen, meestal sterk overdreven of helemaal gefantaseerd. Het waren meestal ver-

Toen viel het grote verschil met Holland juist op. Men miste de winter, de sfeer die zo kenmerkend was voor ons voor een kerstfeest ; sneeuw, barre koude, het zo knus binnen zitten, de brandende kachel.

Het was allemaal goed bedoeld, men kende het hier niet anders, maar toch...

Kerstfeest met pisang goreng, lempers, risolles en al die heerlijke Indische hapjes, er was een enorm contrast met onze kerstherinneringen. Er waren momenten dat je even in gedachten terugkeerde naar de oude vertrouwde omgeving. Naar de huiskamer thuis, waar vader, moeder en de zusjes dicht tegen elkaar aankropen om de kou op afstand te houden. Hoe zou het er nu zijn ?

Er was nog steeds armoede en crisis. Het was dan wel Kerstmis, maar bij veel gezinnen was het meer naar de etalages kijken dan werkelijk deelnemen aan het feest.

Heimwee had ik niet. Ik kwam wel tot de conclusie dat Kerstmis in de tropen en Kerstmis in Europa niet alleen een kwestie is van een andere temperatuur, maar ook van een persoonlijke andere ervaring.

Twee dagen na de kerst dacht ik aan mijn verjaardag. Nog één nachtje slapen. Deze flauwe gedachte kwam even bij me op. Toen liep ik naar het publikatiebord om te kijken wat voor dienst ik op mijn verjaardag zou moeten doen. Om te beginnen een veldoefening. Dat betekende languit liggen in de natte sawahs, bemodderd en besmeurd thuiskomen. En daarna, ja ik las het goed, om 17.00 uur 24 uur wachtlopen bij de grote gevangenis op Lowokwaru. Mooier kon het niet. Gelukkig had ik niemand gezegd dat ik jarig was en nu piekerde ik daar helemaal niet meer over.

wacht was er niet, maar het hoorde er allemaal bij.

Een beetje dromerig voor mij uitstarend keek ik naar de klok. Over twintig minuten was het twaalf uur en dan was mijn verjaardag voorbij. Even nog gingen mijn gedachten naar huis. Ze zouden wel veel over mij praten deze dag en misschien was er uit gewoonte wel chocoladepudding.

Tegenover mij zat Piet, geen ouwe tjie, maar toch iemand die al meer dan een jaar voor mij op Malang gekomen was. Hij keek mij aan en vroeg waar ik eigenlijk vandaan kwam, uit welke stad in Nederland. Ik antwoordde dat dat uit Breda was. Hij keek verrast en zei plotseling met een Brabants accent: "Hoe heet je dan? De Wit, de Wit? As ge nou ok nog zegt da ge unne zoon bent van Fraanske de Wit van d'n haogdijk, dan brik

Oefeningen als verjaardags-cadeau.

De oefening liep precies volgens plan... liggen, opstaan, kruipen door de modder, elkaar begluren vanachter sawahdijkjes, elkaar bekogelen met modderkluiten en bij terugkomst een driedubbele mandibeurt om de sawah van je lijf te spoelen. Daarna een middagdutje, want om vijf uur moest ik op wacht.

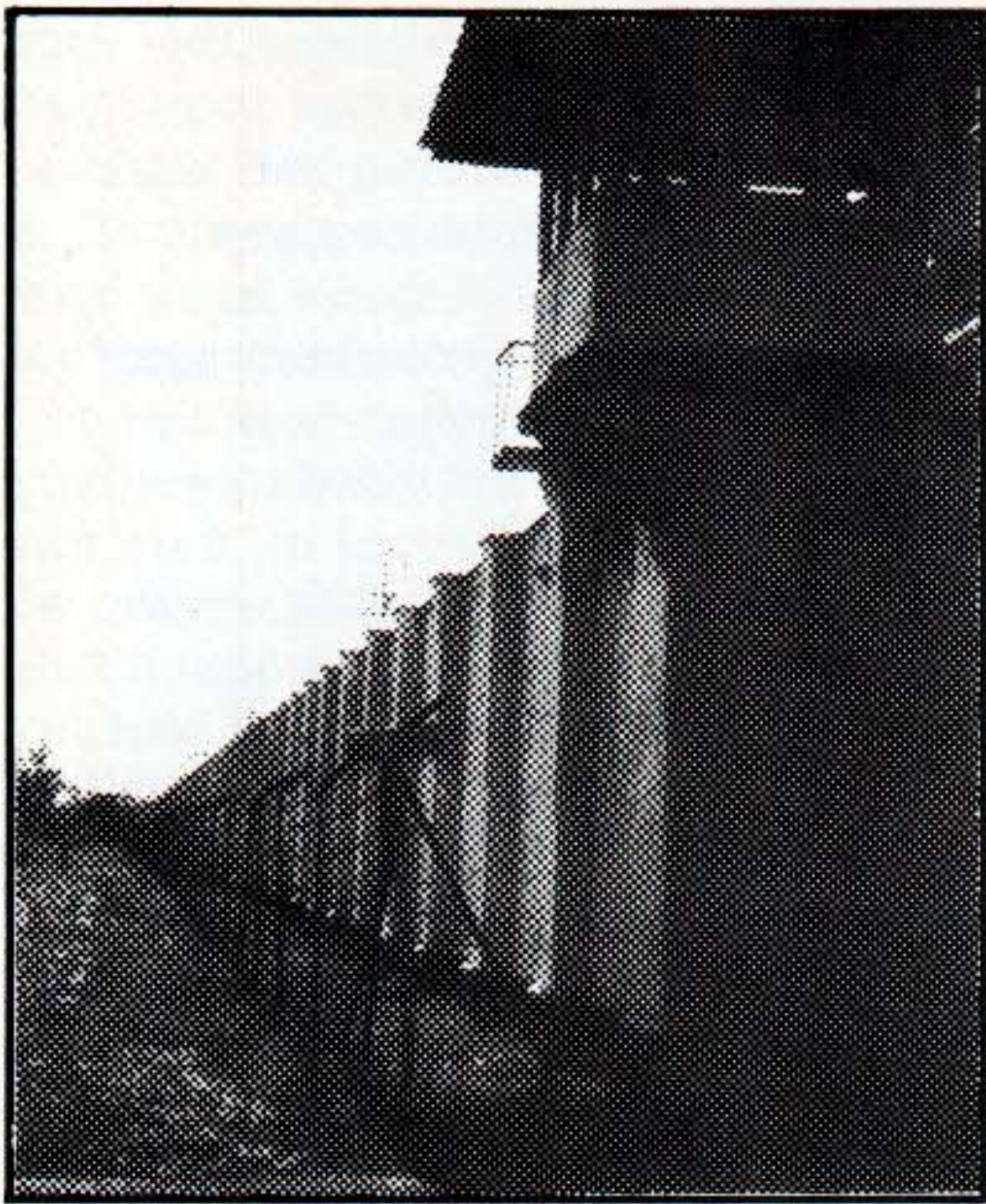
Een sergeant, een korporaal en twaalf manschappen, dat was de stoet waarmee we vertrokken richting Lowokwaru, waar we onze slaperige voorgangers aflost en toen begon het wachtlopen.

Een uur op, een uur af, tussentijds een beetje kaarten, dammen of sterke verhalen vertellen. De tijd kroop voorbij. Ik bezette de post op de hoek van de westelijke muur. Tussen de lange muur en de gebouwen was een brede gang, zodat het voor een gevangene die zou willen vluchten onmogelijk was om ongezien bij de muur te komen, want 's avonds was die gang fel verlicht. Op de muur waren prikkeldraad en ingemetselde glasscherven bevestigd, dus veel kans dat er iets gebeurde tijdens zo'n

munne klomp," zei Piet helemaal klaar wakker.

Toen ik zijn vraag bevestigend beantwoord had, kwam het gesprek pas goed los. Hij bleek ook iemand uit het zakenmilieu te zijn en we hadden veel gemeenschappelijke kennis. Hij was stucadoor, maar zag in Nederland, als gevolg van de crisis ook geen mogelijkheden meer. Dat was ook zijn reden om naar de Oost te gaan. En nu zaten we hier tegenover elkaar. Het noemen van Bredase straat- en familienamen speelde de hoofdrol.

Toen de klok het middernachtelijk uur sloeg vertelde ik tegen Piet, dat ik zojuist negentien jaar geworden was. Hij feliciteerde me hartelijk en de jongens rondom ons hoorden het ook en er werden toch nog handjes geschud. Ik beloofde bij thuiskomst een rondje te geven in de kantine. Het was de eerste van een lange reeks verjaardagen, die ik niet in huiselijke kring zou vieren. En er zouden er ook nog volgen, die zelfs door mijzelf niet opgemerkt zouden worden.

De bewakingspost op de muur van de gevangenis. Hier werd ik negentien jaar.

De laatste dag van de belangrijke week was natuurlijk oudejaarsavond. Ik was samen met Fred, een van mijn goede vrienden, uitgenodigd bij een ouwe tjie. We zouden kaarten, eten en een pilsje drinken. We noemden onze gastheer Paatje, omdat hij wat zijn leeftijd betref inderdaad onze vader zou kunnen zijn. Hij was spandrie, dit was soldaat eerste klas. Hij droeg als uitmonstering daarvoor een rood driehoekje op zijn kraag. Paatje was tevreden met die promotie. Hij wist zelf dat hij niet de capaciteiten had om een rang te bekleden. Dat spandrie zijn was een soort beloning voor hen, die als soldaat toch een voorbeeld waren voor ons jonge mannen. Zijn vrouw Sarina was een vriendelijk Javaans vrouwtje, die er voor zorgde dat paatje zich als een prins voelde. Ze hadden een leuk huis, compleet met bijgebouwen, een baboe en een djongos, dus wat wil je nog meer.

"Lekker eten, een prima verzorging, schoenen poetsen, wassen, noem maar op. Ik meen het als ik zeg dat ik een leven als een prins heb. In Nederland werkte ik in een kolenmijn. Daar hoef ik jullie toch niets over te vertellen," zei paatje.

Wij waren het roerend met hem eens, hoewel wij toch verder wilden komen dan alleen maar spandrie.

Het werd een gezellige avond. Er kwam allerlei lekkers op tafel. Sarina schonk een heerlijk koud pilsje. De gesprekken waren wat moeizaam. Haar gebroken Nederlands was moeilijk te verstaan en ons Maleis was van dien aard dat we daar ook niet veel wiizer van werden. Maar toch was er een

sfeer, zo prettig, dat de tijd voorbij vloog. Er werd gekaart en verteld. Wij vertelden natuurlijk over Holland en stelden de gekste vragen om in dit voor ons steeds mooier wordende land goed thuis te geraken.

Toen de klok dan ook elf uur sloeg, schrokken we dat het al zo laat was. We hadden buiten al regelmatig vuurwerk horen knallen, maar dat was nog niets volgens paatje. Om twaalf uur, dan zou je wat horen !

Sarina zette een vierkante pot op tafel.

We hadden er in de sterke verhalen al vaak over gehoord, maar hier stond dan echt een vierkante fles vol jenever. Fred en ik hadden nog nooit van dat spul gedronken, maar nu moest het wel gebeuren, want dat hoorde erbij.

De kleine glaasjes kwamen op tafel en een beetje angstig lachend keken Fred en ik elkaar aan. Nog even wachten. Om twaalf uur moesten we pas klinken.

En zo zaten we te wachten op de laatste minuten van het jaar 1936. Het jaar 1936 dat zoveel veranderingen had gebracht.

Kerstmis in de tropen, mijn negentiende verjaardag op een gevangensmuur en nu de jaarwisseling. De glaasjes stonden vol. Paatje hief zijn glas in de hoogte en riep : "Daar ga je 36, ad fundum" en in een teug dronk hij zijn glaasje leeg. Fred en ik namen een voorzichtig slokje en proefden voor het eerst de brandende jenever.

Tranen voelde ik opwellen.

Gelukkig Nieuwjaar paatje, slamat taoun baroe Sarina.

We gingen naar buiten. Het vuurwerk was opgelaaid tot een hels lawaai, het was een uiting van vreugde en feest.

Slamat taoun baroe, gelukkig nieuwjaar, klonk door het geknal heen. De mensen omhelsden elkaar. Het was een wereld van vrede, vriendschap, goede wensen en goede bedoelingen. Een prachtig feest. Voor mij een onvoorstelbare uiting van één zijn. De tranen die over mijn wangen liepen, nam niemand mij kwalijk. Velen dachten in deze vreugde ook even aan thuis. Aan familie en vrienden, aan het verre Nederland, waar wellicht ook de oudejaarsavond niet kon ontkomen aan het crisisspook, waar iedereen zou wensen dat 1937 toch maar een beter jaar zou worden. Ik voelde me blij en droevig tegelijk.

Maar het feest ging verder. Plotseling waren we in een ander huis. Er werden ook borrels geschonken, er werd gedanst en gezongen. Het knallen van vuurwerk ging onverminderd door. Toen gingen we terug naar het huis van Sarina en onze ouwe Tjie, die voor ons een grote vriend geworden was.

We waren een beetje dronken geworden en

omhelsden Sarina, want we waren dankbaar en wilden haar dat bewijzen. Ook paatje kreeg zijn beurt. We gaven hem overdreven veel handjes en bedankten hem vele malen voor deze prachtige avond.

Ondanks dat we wazig keken, zagen we toch dat Sarina binnenkwam met een grote glazen pot, zo een waar ze thuis de zure haring in bewaarden. Nu zat er iets anders in.

Sarina zei : " Ini ja goed voor orang mabok ini, ja varkenskop in het zuur".

(orang mabok = dronken mensen).

garandeerde ons dat dit heel goed was na een borreltje. Hongerig geworden begonnen we te eten. Het was heerlijk. We voelden ons gewoon terugkomen uit de benevelde

wereld. We aten niet, maar we vraten en keken alleen maar met dankbare ogen naar Sarina en paatje, die ons een onvergetelijke oudejaarsavond hadden bezorgd.

Helemaal opgeknapt namen we afscheid.

Het was drie uur 's morgens. Buiten klonken nog de laatste knallen van wat overgebleven zevenklappers. We waren veel ervaringen rijker. We hadden borrels gedronken.

We hadden vriendschap ondervonden.

We hadden huidskleuren hun betekenis zien verliezen, iedereen was één geweest.

We hadden het lied gezongen ' blank en bruin tezamen hand in hand', maar we

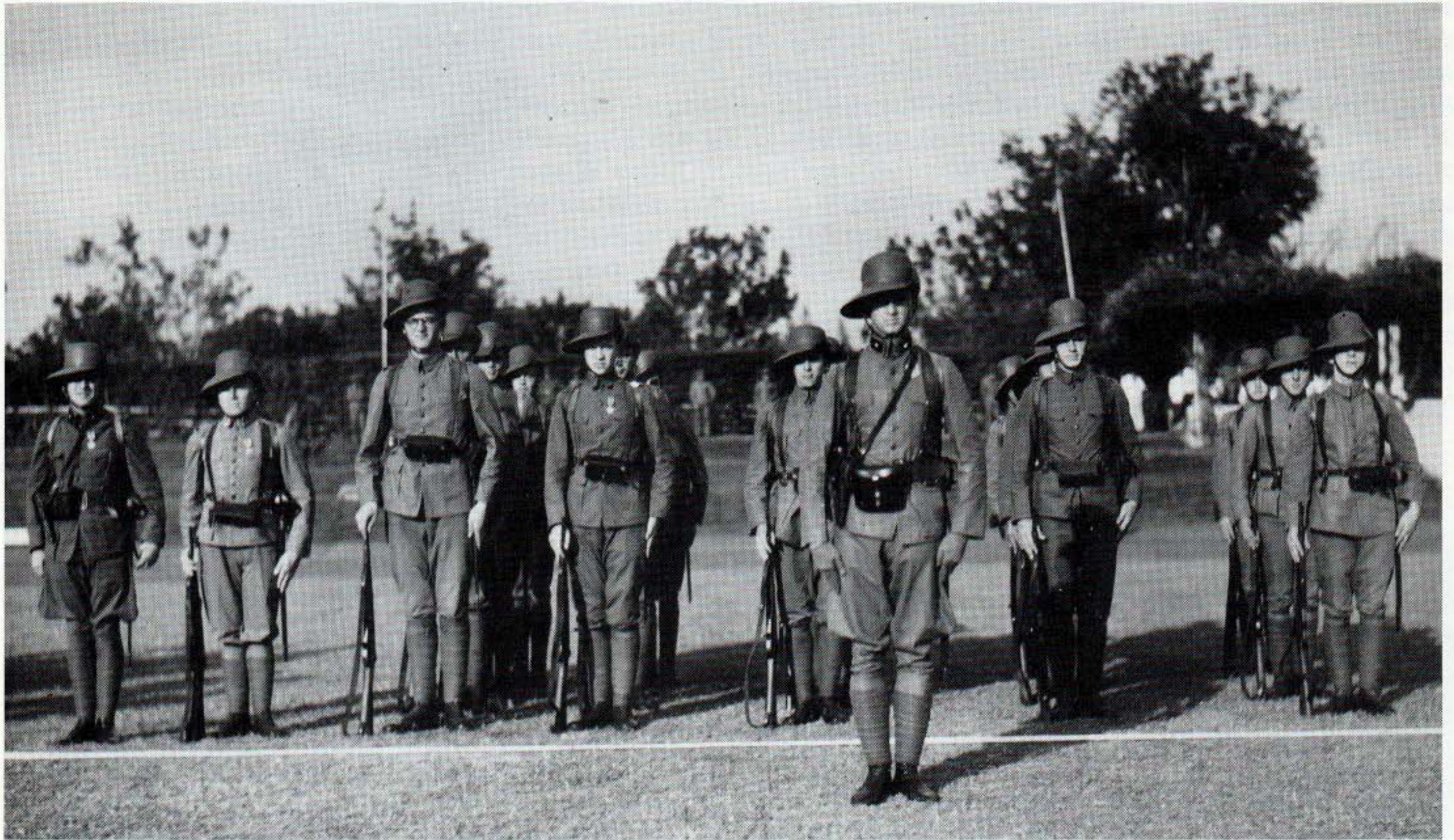
hadden dit nu ook ervaren en ... we hadden varkenskop in het zuur gegeten.

Natuuropname omgeving Malang.

33 Het leedigen van een vischvyver

Het leven in INDIË

en zelfs het lopen van de vierdaagse.

Na alle fantasieën, illusies en onvoorstelbare dromen over de toekomst in Indië, was de werkelijkheid toch wel wat anders.

Java was een prachtig eiland met zijn kleurrijke bevolking, de natuur met zijn ontelbare kleuren groen, de zon, de bergen, de palmen en de sawahs. Het was een totaalbeeld van exotische schoonheid.

Maar het leven, en dat speciaal dat van Jan Soldaat, was niet zo onbegrensd mooi.

Niet alleen dat je als militair in de meeste plaatsen gediscrimineerd werd door je eigen landgenoten, ook het leven in de kazerne met een paar gulden soldij was niet iets om over naar huis te schrijven.

Je leefde met zo'n 150 man op een compagnie. Deze bestond uit een grote tussenzaal met links en rechts vier barakken. In de grote zaal werd gegeten, er werden theorielessen gegeven en in de vrije tijd werd er gekaart. Alles was open vanwege de warmte. Op iedere barak sliep zo'n 30 tot 40 man in twee lange rijen. De gehuwden woonden buiten in huizen, die ook weer in klassen ingedeeld waren. Een vierde klas woning was er voor soldaten en korporaals, en zo ging men hogerop via onderofficieren naar officieren. Het standsverschil werd op alle fronten zo duidelijk mogelijk geaccentueerd.

Ik had als garnizoensplaats Malang gekregen. Een lief, vriendelijk bergstadje met een mild klimaat, en gelukkig met een bevolking, die nog iets op had met de militairen.

De mogelijkheid was er om middels sportverenigingen zoals korfbal, voetbal, zwemmen en tafeltennissen een gemakkelijk contact te maken met de burgerbevolking. De gezamenlijke dansavondjes zorgden dikwijls voor ontluikende liefdes tussen Hollandse jongens en de dikwijls hele knappe Indische meisjes. Maar hoe fijn zo'n dag of avond ook geweest mocht zijn, als je terug kwam in de kazerne was er altijd weer die ongezellige baraksfeer met snurkende of dronken collega's.

Sommigen praatten in hun slaap of deden onhebbelijke dingen die men liever niet meemaakt als men van plan is te gaan slapen. Nu waren er natuurlijk verschillende mogelijkheden om uit dat tangsi (=kazerne) leven te komen. Een van de meest voor de hand liggende was trouwen. Maar met wie?

Enkele Jannen hadden een vriendinnetje in de kampong. Daar bleven zij dan in het week-einde overnachten en daar werd dan wel geprobeerd dat Jan met zijn Sarina zou trouwen. Dat was in de meeste gevallen het minst aantrekkelijk voor Jan, want dat betekende een hele Javaanse familie als aanhang en afzakken

naar een niveau waar men nu niet bepaald voor gekomen was. Zo'n slippertje was wel leuk, en misschien ook weleens noodzakelijk, maar ook gevaarlijk en dus niet aantrekkelijk. Dan was er natuurlijk het Indisch meisje. Meestal knap, vriendelijk van aard, ze kon lekker koken, maar zij stelde vanzelfsprekend meer eisen. Een Indische familie, die altijd wel een volbloed Hollandse opa of oom had, wist maar al te goed welke mogelijkheden de KNIL-jongens hadden. Vooral een sergeant, een onderofficier met 's zondags een smetteloos wit pak aan, was een aanlokkelijke partner. Er werden dan ook huwelijken met Indische meisjes gesloten, die al vooruit liepen op de carrière van Jan soldaat of Jan korporaal.

En dan was er het handschoentje. Het huwelijk met het meisje uit Holland, waarmee men al verloofd was bij het vertrek naar de Oost, of die men via correspondentie had leren kennen. Dat huwelijk ging als volgt.

Onze recreatie bestond uit zwemmen,

Het huwelijk met een knap Indisch meisje behoorde tot de mogelijkheden.

Op een bepaalde dag trad men met een getuige voor de ambtenaar van de burgerlijke stand en tegelijkertijd trad het meisje in Holland daar voor de ambtenaar en zo werd een huwelijk gesloten tussen een man en een vrouw met werelddelen en wereldzeeën er tussen. Een afstand van zo'n 12.000 km.

Het huwelijk was wettig en kort daarna vertrok het Hollandse bruidje in haar eentje naar Indië om haar vroegere liefde dan als haar echtgenoot terug te zien. Dit waren meestal prima huwelijken.

Er waren weleens problemen bijvoorbeeld met de taal en het koken en men had wel een tijdje nodig om te wennen. Dat ging soms met traantjes en heimwee gepaard. Maar het uiteindelijke resultaat was een fijn leven met alle denkbare gemakken. Er was een meid voor de keuken, een jongen voor de tuin, een baboe voor de kinderen, een weelde die iedere Europeaan zich kon veroorloven. Maar ook deze Jan soldaat moest zo spoedig mogelijk een rang zien te bereiken, anders leefde hij met zijn Hollandse vrouw op een te laag niveau. Immers zelfs de woningen voor de militairen waren in klassen ingedeeld. Er bestonden gouvernementswoningen, dat waren meestal straten waar alleen militairen woonden van gelijke rang. Er waren ook

vrije vestigingen, maar dan kwam je als soldaat in een gang terecht. Dat waren smalle zijstraatjes van de grotere wegen of straten, zo'n beetje tussen de kampong en de Europese wijken.

De grote drang om iets te bereiken bracht vooral onder de jongeren de nodige naijver.

Er was altijd veel belangstelling van de inheemse bevolking.

Oudere soldaten, die meestal soldaat eerste klas werden, troostten zich met hun bestaan en leefden meestal met een inlandse vrouw aan de rand van de kampong. Ze hadden op hun manier een prima leven. Hun natje en droogje op tijd en hun vrouwen waren meestal prima koks.

Onder de jongeren, vooral onder hen die in de dertiger jaren waren gekomen, waren er veel die door de crisistijd in Nederland hun geluk in de Oost waren komen zoeken. Ze hadden heel dikwijls een goede schoolopleiding. In die tijd was een diploma MULO en toch zeker HBS geen kleiningheid, vandaar dat het niveau van deze jongens stukken hoger lag dan van het legendarische Atjeh KNIL.

Maar hoe kon het ook anders. In Nederland was er een onvoorstelbare crisis met honderdduizenden werkelozen, dus er was keus genoeg. De selectie in Nijmegen, het opleidingscentrum van het KNIL, was dan ook ongekend streng. Door dit alles kon men in Nederlands Indië dan ook duidelijk een kentering zien, zowel in de mentaliteit als in de intelligentie van de transporten jonge mannen, die in die tijd werden uitgezonden om in het KNIL te mogen dienen.

Stellen we daar het niet bepaald aantrekkelijke kazerneleven tegenover, dan verklaart

dit de wed- en de naijver, het hogerop willen van deze groep. Deze nieuwe lichting Knillers wilde meer dan alleen maar soldaat eerste klas worden. Een kleine categorie zag het KNIL ook als een springplank om in Indië in het burgerleven een baan te krijgen. Voor enkelen, met bijvoorbeeld een onderwijsakte op zak, was dat niet moeilijk.

Ook waren er die in de zakelijke sector relaties vonden, waar zij later bij het beëindigen van hun contract terecht konden. Zo zag ieder zijn eigen toekomst. En het dagelijkse kazerneleven ging zijn gewone gang : oefenen, exercitie, schieten, wapenleer, theorie over de vijandelijke invallende vijand, dit werd altijd verondersteld Japan te zijn, door de modder kruipen, maar ook sporten. De vierdaagse werd in Indië ook gelopen. En dan was er voetbal en korfbal. De zwemmers kwamen ook ruimschoots aan hun trekken. Bij het leger zelf, kon men bepaalde sportprestaties leveren. Dit was een zware prestaties leveren. Men noemde dat een zware vaardigheidsproef. Een proef waarbij men in alle soorten sport iets boven de middelmaat moest presteren om een medaille en veertien dagen verlof te kunnen verdienen. Een van de grootste sportgebeurtenissen was de militaire vijfkamp. Per bataljon werden

vijf mensen gekozen : één officier, één onderofficier en drie minderen liefst van verschillende landsaard.

Deze vertegenwoordigden hun bataljon op zware sportonderdelen zoals 10 km veldloop met volle bepakking, gekleed zwemmen en scherpschieten.

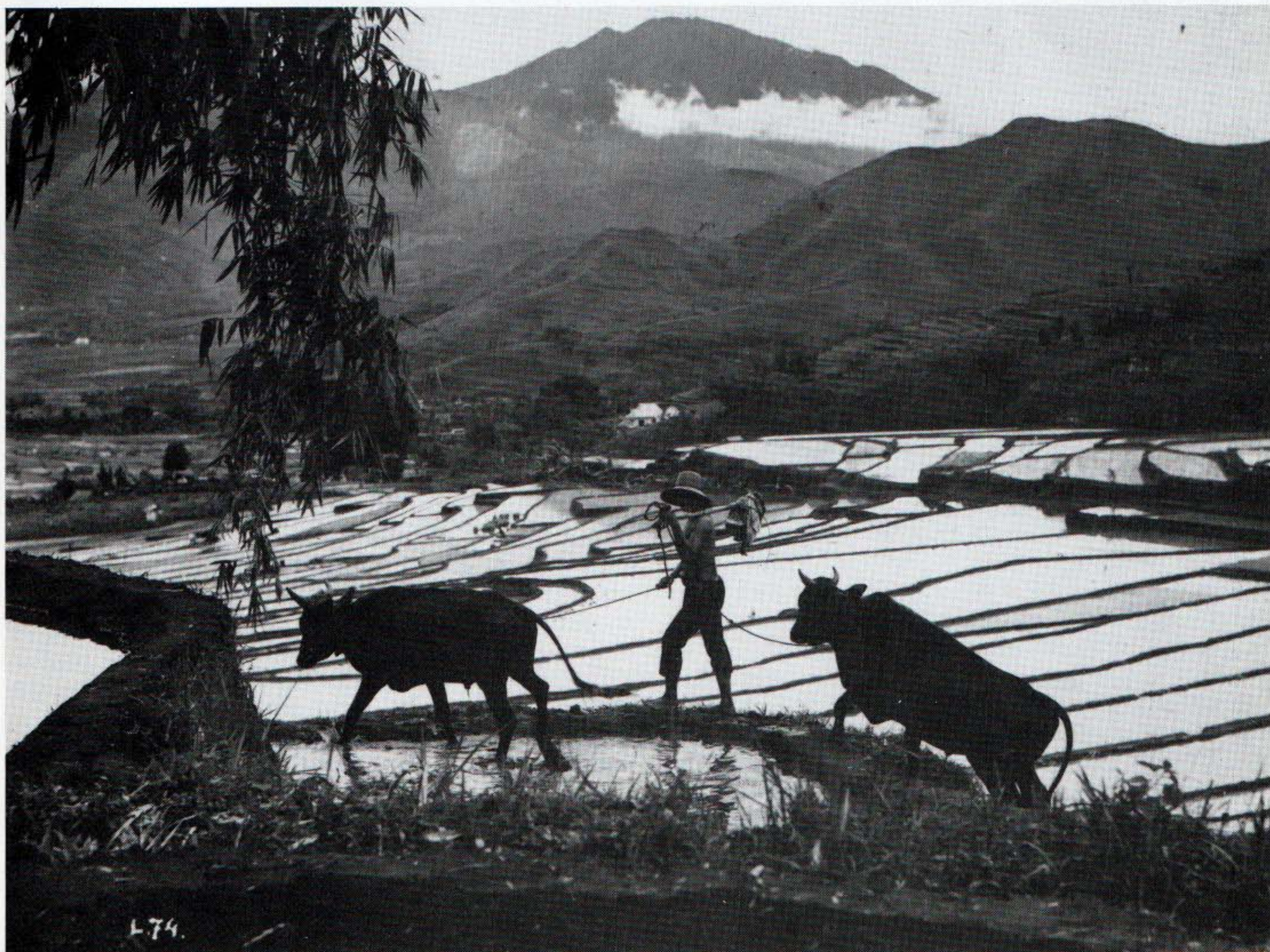
Er werd op allerlei gebied ontspanning gezocht. Zo kon men in de militaire tehuizen schaken, bridgen, biljarten, tafeltennissen enz. Dit leek het Europese leven voor Jan Soldaat. Er was ook nog een ander Europees leven. Het leven van die klasse waar je als soldaat met water in je mond naar keek. Dat was de society, de officiersklasse en die van de rijke administrateurs en directeuren van suiker- en tabaksondernemingen. En niet te vergeten het binnenlands bestuur met zijn residenten, gouverneurs en hoge politiefunctionarissen.

Daar keek je als gewone burgerjongen uit een Hollands middenstandsmilieu toch wel raar van op. Dat was dan ook het echte rijke

koloniale leven. Daar hing je als militair maar gewoon tussen de wal en het schip. En toch had het leven in de Oost voor iederen zijn aantrekkelijke kanten.

Verlof naar Holland was iets, waar je van tijd tot tijd behoefte aan had, maar teruggaan naar dit aardse paradijs was voor iedereen toch weer het uiteindelijke verlangen.

De Oost had zijn bekoring, iets wat je in Holland niet kon vinden. Voor alle Indië-gangers zal dit heimwee wel altijd blijven. We hebben dit gebied terug moeten geven aan de mensen die er recht op hadden, maar het was voor ons een tweede vaderland geworden, een land waar we veel van hielden, waar we nu nog steeds graag terug naar toe gaan. Het is een grote voldoening dat de ouderen, die zich de tijd dat wij er waren nog kunnen herinneren, ons nog met open armen ontvangen en graag spreken over de tijd dat wij er samen woonden en leefden. Het blijft een onverg etelijk land voor ons.

L.74.

Werkende boer op sawah met ploegende ossen.

De Kale

Silhouet van een satéboer.

Het is alom bekend dat er bij de Jannen-compagniën van het voormalige KNIL altijd de nodige kerels rondliepen met bijnamen, zoals Pandjang (lange), rooie, kale, neus enz. Meestal hadden deze mannen ook nog opvallende eigenschappen.

De Jansens, die er erg veel waren, gaven natuurlijk ook problemen, maar dat werd opgelost door namen als Jansen met de puistjes of Jansen betoel (de echte). Zo kende ik ook een Bolle Peeters en Peeters met de voetjes. Soms werd ook het stamboeknummer gebruikt. Ik werd De Wit 70 genoemd en er was ook nog een De Wit 60. Een oudere werd dikwijls met Paatje of Pé en soms met Oom betiteld en als je een melkmuil had werd je prompt Babyface genoemd.

Bij ons hadden we een erg opvallende figuur, die de bijnaam Kale had, natuurlijk vanwege het gebrek aan een behoorlijke bos ramboet. Hij zorgde tijdens marsen, oefeningen en zelfs bij theorielessen voor de nodige hilariteit. Zo ging het verhaal dat hij bij een kledinginspectie zijn drie uniformen als volgt etaleerde : hij ging met het enige tenu wat hij had in zijn kledingkist staan en hing zijn armen over de kapstok. Tot de commandant zei hij : " Zoals u kunt zien, één pak in de kist, één aan en één aan de kapstok ".

Ook vroeg hij tijdens een theorieles over het geweer : " Sergeant, is het waar dat hoe harder je aan de trekker trekt, hoe verder de kogel gaat ? "

Natuurlijk werd er gelachen en toen hij ook nog vertelde dat je met een karabijnmitrailleur een kat kon verzuipen, moest hij dit uitleggen.

"Wel dat is heel eenvoudig ", zei de Kale, "je stopt een kat in een zak en doet er een KM bij en dan gooi je het hele geval in een kali, gegarandeerd dat de kat verzuipt. "

Eens toen hij op post stond bij de kleine gevangenis en er een aflossing aankwam riep hij 'brenti' (stop). Dat was heel normaal en moest zelfs, maar toen hij zag dat het bekenden waren riep hij nogmaals :

"Brenti kalue tida brenti saja pasang sama senapan dari bataljon delapan " (als je niet stopt schiet ik met een geweer van het achtste bataljon). Werkelijk te gek.

We hadden ook een lange, die taaie of pandjang genoemd werd. Hij liep met een diploma op zak van de vijfjarige HBS in Nederland, maar zag geen kans om iets te bereiken.

Wel schoot hij als enige tijdens de Jappeninvasie een Japans watervliegtuig naar beneden bij de aanval op de stelling Porrong.

Hij mag onder de helden van het KNIL worden

gerekend, evenals trouwens de Javaanse sergeant Soeratman. Hij was schermkampioen op de klewang. Toen een van zijn soldaten, die met streng arrest gestraft was, onder bewaking mocht gaan mandieën, kreeg deze het idee om zijn vrouw te gaan vermoorden. Hij vermoedde of wist misschien wel zeker, dat zij een minnaar had. Hij vroeg aan zijn bewaker om even een stuk zeep te mogen halen in de barak. Dat werd toegestaan. Hij pakte toen de eerste de beste klewang die hij zag en begon op zijn vrouw in te hakken. Sergeant Soeratman zag dit, pakte ook een klewang en in een meedogenloze scherm-partij overmeesterde hij de man.

De vrouw was inmiddels aan haar verwondingen bezweken.

Maar we dwalen helemaal af van de Kale. Hij was eens uit geweest en bij de mooie vrouwtjes terecht gekomen. Natuurlijk werd het te laat en na twaalf uur was er maar één mogelijkheid om ongestraft binnen te komen. Onze kazerne werd namelijk streng bewaakt en was helemaal afgezet met prikkeldraad ofwel kawat. Daar moest je dan overheen. Welnu, voor de Kale zat er niets anders op. Hij kwam zonder kleerscheuren over de draad en liep prompt in de handen van de korporaal van aflossing, die midden in de nacht niet erg goed te spreken was en de Kale op rapport zette.

De volgende dag bij het aantreden voor het compagnies' rapport stond de Kale met een heel onschuldig gezicht in de rij te wachten tot hij binnengeroepen zou worden. Toen de sergeant-majoor administrateur zijn naam afriep, stapte de Kale kaarsrecht naar binnen en salueerde voor de kapitein. Deze compagnies-commandant stond bekend om zijn menselijkheid en gevoel voor humor. Hiermee hield de Kale wel degelijk rekening. Voor de kapitein was de Kale een grappenmaker, maar tevens een goezak.

"Zo jongeman," sprak hij. "Maar weer eens over de streep gegaan?"

"Als u met de streep de kawat bedoelt, heeft u volkomen gelijk kapitein."

Zowel de kapitein als de sergeant-majoor hadden moeite om hun lach in te houden.

"Welnu", zei de kapitein weer met een ernstig gezicht, "vertel jij nu maar eens waarom jij ruim een half uur te laat binnen komt. Dronken was je niet, maar helder van geest en ik mag toch aannemen dat je de klok kent."

De Kale zag in gedachten weer de mooie Sarina, waar hij maar geen afscheid van had kunnen nemen. Ze was zo uitzonderlijk lief geweest. Ze had hem gestreeld of ze dolverliefd op hem was en op dit gebied was de Kale niet veel gewend. 'Saja tjienta betoel'

had ze gezegd.

"Nou", zei de kapitein. "Komt er nog wat van?"

De Kale richtte zich fier op.

"Kapitein, staatshoofden zijn door de knieën gegaan, omdat er een mooie vrouw op hun schoot zat. Madame de Pompadour zag kans om een koning te beïnvloeden en het hele hof om haar vinger te winden. Kunt u begrijpen kapitein, dat de Kale, de meest eenvoudige fuselier die u zich maar voor kunt stellen, onder de indruk van een mooie Javaanse even de tijd uit het oog verloor? Daarom was ik te laat kapitein, alleen daarom."

De majoor en de kapitein hadden het niet langer.

Zij proestten het uit van het lachen om het onschuldige gezicht en de prachtige vergelijkingen die de Kale maakte.

Zwaaiend met zijn hand zei de kapitein:

"Ga, maar de volgende keer lach ik er niet mee."

De Kale salueerde, maakte correct rechtsomkeer en hij lachte pas toen hij buiten stond.

Inheemse schone - Staatshoofden zijn door de knieën gegaan voor mooie vrouwen.

De schrijver als achttienjarige zoals hij in 1936 naar Nederlands Indië vertrok.

Aansluitend op het door mij geschreven boek "Birma-Bali de Hel en het Paradijs" kwamen er nog zoveel KNIL-herinneringen naar boven, dat ik verder ben gegaan met schrijven. Het ligt in de bedoeling om in de volgorde:

Voor de oorlog

Tijdens de oorlog en

Na de oorlog

deze herinneringen in deeltjes uit te brengen, zodat het later als één geheel bij elkaar hoort. De door de uitgever aan mij toebedachte deeltjes worden verkocht, en de opbrengst hiervan komt ten goede aan de Stichting "BUNGA MELATI" ter bestrijding van de kosten verbonden aan de jaarlijkse Bredase Bunga Melati Reünie.

De foto's zijn welwillend afgestaan uit privé bezit van de heren J. v. d. Laak, J. Danckaert en ondergetekende.

Breda, april 1983.

Henk de Wit.

Serie: "Breda en Omgeving in de Tweede Wereldoorlog".

Reeks: "Bredanaars in den Vreemde". K. N. I. L. Herinneringen deel 1.

Uitgave: "Brabantia Nostra", Vogelenzanglaan 3, 4835 EL Breda.

Telefonische inlichtingen: 076 - 651837.

Verschijnt 4 x per jaar

Prijs: f 9,90.

Postverzending: Na storting van f 14,90 (f 9,90 + porto en adm. f 5,00)

Op postgiro no. 14.12.13.8 t.n.v. C.P. Coenders,
Vogelenzanglaan 3, 4835 EL Breda
met vermelding: KNIL-herinneringen.